

ALFRED OHANOWICZ

Redaktor naczelny 1958-1981

Nie sposób nie rozpocząć tej krótkiej notatki o postaci redaktora naczelnego „Ruchu” profesora Alfreda Ohanowicza od konstatacji, że dzieje czasopisma nierozzerwalnie łączą się z jego osobą. Związany z „Ruchem” od jego powstania aż do ostatnich dni swego życia, prof. Alferd Ohanowicz wywarł ogromne piętno na kwartalniku, przyczyniając się do osiągnięcia przez nie wysokiego poziomu naukowego oraz uznania w polskim środowisku akademickim.

Prof. Alferd Ohanowicz urodził się 31 marca 1888 r. we Lwowie, gdzie wzrastał w nielicznej, lecz zasłużonej dla naszej kultury społeczności Ormian polskich. We Lwowie rozpoczął również swoją karierę naukową, i to już w czasie studiów prawniczych, które ukończył w 1910 r. Pracował najpierw pod kierunkiem naukowym Oswalda Balzera i Władysława Abrahama, przygotowując swoją pierwszą monografię *Ciężary publiczne duchowieństwa w Polsce w drugiej połowie XV i z początkiem XVI w.*, ogłoszoną w roku 1911. Jednocześnie interesował się filozofią, uczestnicząc w seminarium K. Twardowskiego.

Po ukończeniu studiów podjął pracę w galicyjskiej Prokuratorii Skarbu, do którego to urzędu przyjmowano najzdolniejszych absolwentów wydziałów prawa. Ten kierunek działalności zawodowej skłonił Alfreda Ohanowicza do zainteresowania się problematyką prawa cywilnego, której pozostał wierny aż do śmierci. Wraz z Romanem Longchamps de Berierem stał się uczniem prof. Ernesta Tilla, kierującego Katedrą Prawa Cywilnego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W 1912 r. odbył pogłębione studia na Uniwersytecie w Berlinie, uczestnicząc w seminariach J. Kohlera i T. Kippa. Owocem tych badań były m.in. dwie monografie: *Współwłasność w prawie prywatnym austriackim*, Lwów 1919 i *O rozrządzaniu właściciela hipoteką w trzeciej noweli do ustawy cywilnej*, Lwów 1917.

Przyjmując ofiarowaną mu w r. 1919 Katedrę Prawa Cywilnego na nowo utworzonym Uniwersytecie Poznańskim („Wszechnicy Piastowskiej”), związał się odtąd na stałe, wyjawszy okres okupacji, z tym środowiskiem naukowym.

W 1919 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1920 r. tytuł profesora zwyczajnego na podstawie opublikowanej monografii o przyrzeczeniu publicznym. W latach 1922/1923 i 1923/1924 Rada Wydziału wybrała go na swego delegata do senatu uniwersyteckiego, a w r. akademickim 1924/1925 na dziekana. Warta wzmianki jest także działalność Alfreda Ohanowicza w Zrzeszeniu Profesorów i Docentów Szkół Wyższych w latach 20. ubiegłego wieku. Z wyboru pełnił tam funkcję przewodniczącego tej organizacji na Uniwersytecie Poznańskim, a ponadto ogólny Zjazd Stałej Delegacji powierzył mu funkcję stałego referenta spraw uposażeniowych. Jego aktywność spowodowała pewną poprawę sytuacji materialnej wspomnianej grupy pracowników naukowych.

Po wybuchu wojny 1 września 1939 r. Alfred Ohanowicz pozostał w Poznaniu i wszedł w skład spontanicznie utworzonej Rady Naukowej UP działającej w zastępstwie senatu Uczelni. Do jej zadań należała opieka nad pracownikami Uczelni i jej majątkiem. Funkcjonowała ona aż do 21 września 1939 r., kiedy to do gmachu Uczelni wtargnęło gestapo, zamykając Uniwersytet Poznański. Pracę tej Rady wysoko ocenił późniejszy rektor prof. Czesław Łuczak, stwierdzając, że członkowie Rady w poczuciu obywatelskiego obowiązku wypełniali swoje zadania jak najsumienniejsze, mimo iż działalność tę mogli przeplacić życiem. W istocie Profesora nie ominęły represje okupanta ze szczególnym okrucieństwem stosowane wobec polskiej inteligencji. 29 września 1939 r. został on aresztowany przez gestapo i zapewne dzięki wstawiennictwu miejscowych Niemców ocalił życie. Po trzech miesiącach został przymusowo wywieziony do Generalnej Guberni. Osiadł w Warszawie, pracując jako radca prawny w tamtejszym Towarzystwie Kredytowym Ziemskim.

Równocześnie Profesor brał udział w tajnym nauczaniu w ramach Uniwersytetu Ziemi Zachodnich i Szkoły Głównej Handlowej, działającej pod przykrywką I Miejskiej Szkoły Handlowej. Ponadto pracował nad kodyfikacją jednolitego prawa sądowego w zespole kilku prawników. Niestety, wszystkie rękopisy tych prac zaginęły w czasie powstania warszawskiego.

Po klęsce powstańców Alfred Ohanowicz osiadł w Krakowie. Po wyzwoleniu miasta w styczniu 1945 r. Uniwersytet Jagielloński wznowił działalność, a jego władze zaprosiły prof. Ohanowicza do podjęcia wykładow, które jako „profesor przybrany”, prowadził aż do końca skróconego roku akademickiego, to znaczy do czerwca 1945 r.

Następnie powrócił do Poznania, obejmując swoje poprzednie stanowisko profesora zwyczajnego i kierownika Katedry Prawa Cywilnego. Rozpoczął się zatem dla niego nowy, trudny okres życia w Polsce Ludowej. Początkowo nie dotknęły go represje polityczne, a na Wydziale cieszył się wielkim uznaniem. Dowodem tego był jego wybór na dziekana na kadencję 1948/1950, kiedy to jeszcze organy administracyjne nie decydowały o obsadzie tego stanowiska. Jednakże dojrzał już wówczas reżim stalinowski w Polsce, a znalazło to m.in. wyraz w zakazie publikacji prac Profesora i w ograniczeniu jego działalności dydaktycznej. Niezwykle boleśnie odczuwał ową anatę, która dopiero po kilku latach wraz z nastaniem „odwilży” politycznej została z niego zdjęta. Ostrze reżimu stalinowskiego dotknęło go również na stanowisku adwokata. W 1951 r. orzeczeniem Wojewódzkiej Komisji Weryfikacyjnej został bowiem skreślony z listy adwokatów jako „niedający rękojmi wykonywania zawodu”. Szczęśliwie jednak decyzję tę uchyliła Wyższa Komisja Weryfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości podkreślając m.in., że Profesor występował przed wojną w okresie narastania antysemityzmu jako zdecydowany przeciwnik dyskryminacji rasowej na Uniwersytecie Poznańskim. Postępowanie weryfikacyjne wlokło się jednak dwa lata.

W późniejszym okresie zmieniło się nastawienie władzy państwowej do osoby prof. Ohanowicza. Jego wybitne osiągnięcia znalazły uznanie w przyznaniu mu w 1957 r. Orderu Sztandaru Pracy II klasy oraz w licznych nagrodach i listach gratulacyjnych ze strony Ministra i Premiera. Wdzięczny Uniwersytet im Adama Mickiewicza uczcił go w 1965 r. godnością doktora honoris causa,

a przyjaciele, uczniowie i wielbiciel talentu i zasług Profesora dwukrotnie uczcili go udziałem w księgach pamiątkowych jemu poświęconych (por. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1968, z. 3 i „Studia z prawa zobowiązań”, Warszawa-Poznań 1979). Dowodem uznania społecznego, jakim się cieszył, był także jego wybór na stanowisko wiceprezesa Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, którą to funkcję pełnił w latach 1958-1972, poczym został honorowym członkiem tego Towarzystwa. Te same względy zadecydowały także o powołaniu go w skład członka Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki, którą to funkcję sprawował w latach 1957-1959.

Zawsze uważał, że dydaktyka uniwersytecka jest sprawą o ogromnej doniosłości. Gdy w 1919 r. podejmował pierwsze wykłady w języku polskim o obowiązującym wówczas nadal w b. dzielnicy pruskiej prawie niemieckim, zadbał o to, by już w latach 1922-1924 studenci mieli do dyspozycji polskie podręczniki o tym prawie. Z tych samych względów podjął się przygotowania – w okresie powojennym – kilkakrotnie wznawianego podręcznika z zakresu prawa zobowiązań. Warto przypomnieć, że podręcznik ten ukazał się już w tym samym roku (1965), w którym zaczął obowiązywać nowy kodeks cywilny.

Duże były także zasługi Alfreda Ohanowicza na polu kształcenia kadry naukowej. Z jego rąk uzyskało dyplomy doktorskie 30 osób, a wszyscy cywiliści poznańscy są bezpośrednio lub pośrednio uczniami Profesora. Kilku jego uczniów zasiłło także inne ośrodki uniwersyteckie.

Jednakże najtrwalej upamiętnia się zawsze dorobek naukowy. Poza już wspomnianymi pracami wymienić należy monografię *Przyrzeczenie publiczne* (1920), *Zbieg norm w polskim prawie cywilnym* (Warszawa 1963), jego udział w *Systemie Prawa Cywilnego*, t. III (Ossolineum 1981) i wreszcie najwybitniejsze dzieło Profesora, a jednocześnie jedno ze szczytowych osiągnięć cywilistyki polskiej – *Niestuszne wzbogacenie* (Warszawa 1956). Na Jego dorobek złożyły się poza tym liczne rozprawy i artykuły poświęcone m.in. takim cywilistycznym zagadnieniom o podstawowym znaczeniu, jak: wolność umów, wady oświadczenia woli, rodzaje odpowiedzialności, świadczenia pieniężne, problemy kredytu i jego zabezpieczenia. Na uwagę zasługuje także obfita działalność glosatorska (ponad 70 glos w okresie powojennym), która wywarła silny wpływ na judykaturę sądową.

Tej działalności naukowej i pozanaukowej nie przerwało przejście prof. Ohanowicza w stan spoczynku w 1960 r. Można wręcz powiedzieć, że uwolniony od obowiązków dydaktycznych mógł w szerszej nieco mierze poświęcić swój czas nauce i funkcjom z nią związanych.

Do tej ostatniej dziedziny należało, zasługujące na szczególne uznanie jego zaangażowanie w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”. Ten jeden z najwybitniejszych cywilistów polskich i ojciec cywilistyki poznańskiej związał się ze wspomnianym czasopismem już od zarania jego powstania w 1921 r. W okresie międzywojennym wchodził w skład jego Komitetu Redakcyjnego, a w latach 1922-1924 kierował Działem prawnym, dokonując przeglądu ustawodawstwa z zakresu prawa cywilnego. Dużo również publikował na jego łamach. Ogłosił tam w okresie międzywojennym aż 51 recenzji książek z zakresu prawa cywilnego – polskich i obcych autorów. Ponadto opublikował kilka artykułów o podstawowej doniosłości dla nauki prawa cywilnego, a mianowicie:

Wolność umów w przyszłym polskim kodeksie cywilnym (1926); *Wymowa (wymiar) w projekcie polskiego kodeksu cywilnego* (1930); *Określenie świadczenia przez osobę trzecią* (1936); *Umowy z niezdolnym do działań prawnych w kodeksie zobowiązań* (1937); *Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli w kodeksie zobowiązań* (1938).

Po wojnie, dopiero w 1958 r. w okresie „odwilży”, z inicjatywy Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego podjętej wspólnie z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Poznaniu udało się wznowić wydawanie „Ruchu Prawniczego i Ekonomicznego” jako wspólnego organu wspomnianych środowisk naukowych. Jego naczelnym redaktorem został prof. Ohanowicz, który pełnił tę funkcję nieprzerwanie do końca 1981 r., kiedy to choroba uniemożliwiła mu dalsze jej sprawowanie (miał wówczas 93 lata). Z ogromnym oddaniem poświęcał się tej działalności, kierując zespołem współpracowników, a nadsyłane materiały do publikacji poddawał właściwej ocenie. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, który w 1960 r. zakresem swej działalności objął także socjologię, w związku z czym zmienił nazwę na „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” urósł pod kierownictwem Profesora do rangi jednego z najważniejszych ogólnopolskich czasopism naukowych i jedyne zarazem kontynuatora tradycji przedwojennej. W uznaniu jego zasług powołano go w 1982 r. na honorowego przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego”.

Osobę Profesora charakteryzował ogromny spokój i opanowanie, lwowski dowcip i ujmujące, wytworne zachowanie. Cechy te ułatwiały mu kierowanie zespołem redakcyjnym

Alfred Ohanowicz zmarł w Poznaniu 21 marca 1984 r. w wieku 96 lat. Ostatnie trzy lata życia spędził w łóżku unieruchomiony paralizem nóg, zachowując aż do ostatniego tchnienia pełną jasność umysłu.

Zbigniew Radwański